

1. Saatekirje

Tutkimushanke: Kuka tuottaa, kuka maksaa ja kuka hyötyy? Palvelumarkkinoiden paikallinen hallinta ja vanhushoivan uudet käytännöt

Rahoittajat: Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto, Tampereen yliopisto (TASK-hanke) ja Suomen Akatemia (hanke n:o 127492)

Tutkimuksen johtajat: professori Anneli Anttonen ja yliassistentti Liisa Häikiö

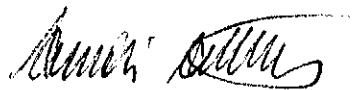
Tutkimuksessa kysytään, millä tavoin valtion ja kuntien välinen tehtävien ja vastuunjako on muuttunut vanhusten hoivassa ja asumisessa, mikä on yksi tärkeimpiä ja nopeimmin muuttuvia hyvinvointipolitiikan alueita. Tutkimme sitä, millaisia valintoja yhtäältä kunnat ja toisaalta ikääntyneet ihmiset itse tekevät hoivan järjestämiseksi ja rahoittamiseksi sekä siitä, millaisia yksilöllisiä hoivaketjuja näiden päätösten seurauksena syntyy. Tutkimusta varten haastattelemme kuntien vaikuttajia ja päättäjiä, vanhushoivasta vastaavia työntekijöitä sekä palvelutaloissa asuvia vanhoja ihmisiä. Sosiaalipolitiikan tutkijoina olemme kiinnostuneita siitä, millä tavoin sosiaali- ja terveysturvan etuudet ja palvelut vaikuttavat hoivaketjujen muodostumiseen. Vanhusten etuuksista ja palveluista vastaavat pääsääntöisesti kunnat ja Kela, joka on myös yksi tutkimuksen rahoittajista. Tutkimushanke tuottaa uutta tietoa hyvinvointipolitiikasta niin tutkimuksen kuin käytännön tarpeisiin tilanteessa, jossa hoivatarpeet kasvavat ja hoivan instituutiot muuttuvat nopeasti. Hoiva tutkitaan niin sitä tarvitsevien vanhojen ihmisten kuin hoivapalveluita järjestävien tahojen näkökulmasta huomioiden paikalliset erot vanhushoivan järjestämisen tavoissa sekä kansallisen sosiaali- ja terveysturvan merkitys yksilöille ja kunnille.

Pyydämme Tampereen yliopiston ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta arviota tutkimuksen eettisyydestä etenkin vanhusten haastattelujen ja rekisteriaineistojen käytön osalta. Hoivaketjujen analyysissä on tarkoitus yhdistää numerotunnisteilla identifioitujen Kelan rekisteritiedot vanhojen ihmisten haastatteluihin ja kuntia koskeviin dokumenttiaineistoihin. Eettistä arviointia tarvitaan etenkin Kelan rekisteriaineistojen käyttöluvun hakemusta varten. Rekisteriaineistojen yhdistämisestä haastatteluihin on alustavasti neuvoteltu Kelan tutkimusosaston tutkijan Sari Kehusmaan kanssa 9.12.2011. Hänestä aineistojen yhdistäminen on tutkimuksen tavoitteiden kannalta perusteltua ja tarpeellista. Yksi tutkimusta rahoittava taho on Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto.

Professori Anneli Anttonen

Anneli.Anttonen@uta.fi

puh. 03 3551 6306

Yliassistentti Liisa Häikiö

Liisa.Haikio@uta.fi

puh. 03 3551 7171

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

33014 Tampereen yliopisto

Tutkimussuunnitelman tiivistelmä

Kuka tuottaa, kuka maksaa ja kuka hyötyy?

Palvelumarkkinoiden paikallinen hallinta ja vanhushoivan uudet käytännöt

Tutkimuksen rahoittajat: Kansaneläkelaitos, Tampereen yliopisto (TASK) ja Suomen Akatemia (projekti 127492)

Tutkimuksen johtajat: prof. Anneli Anttonen ja yliassistentti Liisa Häikiö

1. Tutkimuksen tausta ja tarve

Sosiaali- ja terveysturvan muutoksen suunta on laitoshovasta palveluasumisen ja kotihoidon suosimiseen, palveluista rahallisiin etuuksiin ja asiakkuudesta kuluttajuuteen. Kansalaisten valinnanvapautta ja asiakkuutta on pyritty vahvistamaan hoitotukien ja -vapaiden, palvelusetelin, yksilöllisen budjetin sekä hoivavakuutuksen keinoin. Hyvinvointipolitiikan uudet mekanismit ovat häivyttäneet selkeän eron tulonsiirtojen ja palveluiden sekä julkisen ja yksityisen vastuun väliltä. Nämä siirtymät näkyvät erityisesti vanhushoivapolitiikassa. Kunnat etsivät uudenlaisia tapoja järjestää ja rahoittaa hoivaa palvelumarkkinoilla. Esimerkiksi vanhusten laitospalveluja muutetaan tehostetun palveluasumisen yksiköiksi siten, että palvelun tuottaa useimmiten yksityinen yritys, ja asiakas vastaa kustannuksista, joita kompensoidaan Kela-etuuksilla, kunnan myöntämällä palvelusetelillä tai kotitalousvähennyksellä.

Tiedämme liian vähän siitä, miten ja millaisia palvelumarkkinoita erilaisissa kunnissa luodaan ja miten vanhushoivan tehtävät ja kustannukset jakautuvat valtion, kuntien ja kotitalouksien kesken sekä siitä miten vanhat ihmiset järjestävät hoivaa itselleen ja läheisilleen palvelutaloissa ja kotona. On tärkeää tutkia palvelujärjestelmiä ja palvelujen käyttöä erilaisissa kunnissa yhtä lailla päättäjien kuin kansalaisten näkökulmasta huomioiden Kelan tarjoama sosiaali- ja terveysturva. Aiemman tutkimuksen perusteella palvelumarkkinoilla valintoja eivät tee yksin asiakkaat vaan valtio ja kunnat ohjaavat hoivaa tarvitsevien ja hoivaetuuksia käyttävien valinnanvapautta.

2. Tavoite ja tutkimuskysymykset

Hankkeen päätavoitteena on tutkia, miten sosiaaliturva ja sen institutionaaliset rakenteet muokkaavat kuntien strategisia valintoja, palvelumarkkinoita ja kansalaisten valintoja vanhushoivassa. Tarkastelemme valtion ja kuntien välistä tehtävien ja vastuunjakoja vanhushoivassa sekä valintoja, joita yhtäältä kunnat ja toisaalta ikääntyneet ihmiset itse tekevät hoivan järjestämiseksi ja rahoittamiseksi. Arvioimme palvelumarkkinoita hallinnan ja asiakkaiden näkökulmasta. Erityisen mielenkiinnon kohteena on Kelan hallinnoiman sosiaali- ja terveysturvan merkitys niin kuntien kuin kansalaisten valinnoissa ja paikallisten hoivaketjujen muotoutumisessa.

TAMPEREEN YLIOPISTO
TAMPEREEN ALUEEN IHMISTIETEIDEN
EETTINEN TOIMIKUNTA

Lausunto 1/2012

Professori Anneli Anttonen ja yliassistentti Liisa Häikiö,
yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen
yliopisto

**Tutkimussuunnitelma: ”Kuka tuottaa, kuka maksaa ja kuka
hyötyy? Palvelumarkkinoiden paikallinen hallinta ja
vanhushoivan uudet käytännöt”**

Tampereen yliopiston ihmistieteiden eettinen toimikunta on
kokouksessaan 16.1. 2012 perehtynyt kyseiseen
tutkimussuunnitelmaan

PÄÄTÖS: Toimikunta antaa puoltavan lausunnon, ei eettisiä
ongelmia. *Tutkijoilta pyydetään kuitenkin puheenjohtajalle
tarkistettavaksi tutkimushankkeen osatutkimuksen/väitöskirjojen
tavoitteiden selkeä määrittely.* Lisäksi tutkijoita pyydetään ennen
tutkimuksen aloittamista kiinnittämään huomiota vastaajien
tarvitsemaa tukea, käsitelmäärittelyä ja osittain tietosuojaa
koskeviin kysymyksiin. Näitä asioita on analysoitu toimikunnassa
seuraavasti:

-Toimikunta keskusteli asiasta perusteellisesti ja periaatteellisesti.
Toimikunta toteaa, että tutkimushankkeeseen liittyy useita eri
tutkimuksia. Tutkimuksen tavoitteet on suunnitelmassa kuvattu
vaihtelevasti, osaksi hyvin yleisesti, osaksi hyvin konkreettisesti.

Tutkimusta koskevassa tiedotteessa tavoitteet tulee määritellä selkeämmin.

Tutkimuksen esittelyssä käytetty kieli on jossain määrin epätarkkaa: puhutaan vanhuksista, vanhoista ihmisistä, kansalaisista, ikääntyvistä ihmisistä. Tutkimuslupalomakkeen kieliasua ja kysymysten ymmärrettävyyttä ja termejä (esimerkiksi anonymisointi) tulisi tarkistaa ottaen huomioon, että kyseessä on tutkimus ja kysely, joka tehdään vanhuksille.

Toimikunnan mielestä tulisi tarkistaa, kykeneekö yli 75-vuotias pääsääntöisesti yksin vastaamaan kyselylomakkeen kysymyksiin. Ohjeita olisi syytä selkeyttää siltä osin, kun kyse on vastaajan tarvitsemasta avusta lomakkeen täyttämässä. Lomakkeessa tulisi ilmetä selkeästi se, miten lomakkeen täyttöprosessi hoidetaan, mihin se palautetaan.

Edellä mainittu osatutkimuksen/väitöskirjojen tavoitteiden selkä määrittely pyydetään lähettämään toimikunnan sihteerille Heikki Eilolle sähköisesti osoitteeseen Heikki.Eilo@uta.fi, joka ohjaa selvityksen puheenjohtaja Ojaselle.

Tampereella 25.1. 2012

Merk.

Markku Ojanen
Puheenjohtaja

Heikki Eilo
Sihteeri